

DE GEOGRAFIE VAN HET GEHEUGEN

Voor componist Jan Swerts is traagheid een troost

De Belgisch-Limburgse componist Jan Swerts hengelt niet naar de aandacht van de grote massa. Zijn muziek lijkt bedacht om in het geheim door enkelingen te worden gekoesterd. In zijn neoklassieke universum staat alles dan ook in het teken van verstillend en vergankelijkheid.

In het dagelijkse leven is Swerts docent Nederlands, geschiedenis en actualiteit aan een hogeschool, maar onthaasten doet hij doorgaans aan het klavier. Muziek is voor hem een emotionele uitlaatklep. Zijn traag evoluerende, ingetogen stukken zijn minimalistisch van aard en overschrijden niet zelden de tienminutengrens, waardoor ze lijnrecht ingaan tegen de tijdgeest en alle in zwang zijnde radioformats. Swerts' composities komen het best tot hun recht wanneer de wereld zwijgt en de luisteraar dringend toe is aan een portie troost.

Jan Swerts doet de dingen het liefst in zijn eigen tempo. Aan zijn langspeeldebuut *Weg*, dat in 2010 verschijnt, heeft hij bijvoorbeeld zeven jaar geschaafd. Hoewel zijn contemplatieve nummers regelmatig worden bijgekleurd door blaas- en strijkinstrumenten, is de piano het hart van alles. Bij Swerts zijn de stilten tussen de noten net zo belangrijk als de noten zelf. In stilistisch opzicht sluit zijn werk aan bij de etherische postpop van Talk Talk en Sigur Rós, maar het vertoont ook gelijkenissen met dat van neoklassieke componisten die niet vies zijn van elektronica, zoals Jóhann Jóhannsson, Ólafur Arnalds, Dustin O'Halloran of Max Richter. Een andere inspiratiebron vindt Jan Swerts in de filmsoundtracks van Nick Cave en Warren Ellis. Zijn zorgvuldig gearrangeerde songs nodigen steevast uit tot bezinning en baden in een sfeer die varieert van milde nostalgie tot onderhuidse tragiek.

Weg is een plaat over zijn jeugd en de mensen die hij in de loop van zijn leven kwijt is geraakt; over alle plekken die voor hem belangrijk zijn geweest en waar onuitwisbare herinneringen aan verbonden zijn: het huis waarin hij is opgegroeid, de school waar hij heeft leren lezen en schrijven, de kroeg waar hij, als student, samen met vrienden, de tijd heeft

Swerts' zorgvuldig gearrangeerde songs baden in milde nostalgie en onderhuidse tragiek

weggedronken. Iedere track op de cd draagt een specifieke straatnaam (en vaak ook een huisnummer): Jan Swerts tekent op zijn debuut de geografie van zijn geheugen uit. De titel verwijst niet alleen naar de mentale reisroute die hij tot dusver heeft gevolgd, maar ook naar *le temps perdu*, het verleden dat letterlijk wég is en alleen nog nazindert als remniscentie. Eén en ander verklaart wellicht de elegische teneur van de muziek.

Zijn stem wendt de artiest aan als een extra instrument in het geheel. Doorgaans klinkt ze in zichzelf verzonken: Swerts spiegelt zich graag aan de vocale klankimprovisaties van landgenoot Wim Mertens. Zijn mijmerende, impressionistisch aandoende teksten – haast altijd in het Engels, maar steevast voorzien van Nederlandstalige titels – zijn zelden in steen gebeiteld. Er zitten weliswaar vaste zinsneden in, die bij wijze van ankerpunt steeds terugkomen, maar tijdens live-uitvoeringen worden ze aangepast aan de stemming van het moment. Dat draagt zeker bij tot hun raadselachtige karakter. Want eigenlijk dien je de woorden, net als bij Jón Þór Birgisson van Sigur Rós, veeleer aan te voelen dan te begrijpen.

Weemoed en tristesse gelden in de artistieke wereld van Jan Swerts als sleutelbegrippen. Dat is ook het geval in *De anatomie van de melancholie* uit 2013. Die plaat ontleent haar titel aan het gelijknamige boek van de zeventiende-eeuwse Britse wetenschapper Robert Burton, waarin remedies tegen zwartgalligheid worden opgelijst. Alle nummers zijn ingegeven door schrijvers, kunstenaars, filosofen en theatermakers die, net als Swerts, geobsedeerd zijn door de vluchtigheid der dingen. Zo verwijzen

de titels naar een lied van Gorki (de band rond de betreude Luc De Vos), een gedicht van Jotie 't Hooft, een toneelstuk van Johan Heldenbergh of een essaybundel van Patricia de Martelaere. Net als *Weg*, waarvan iedere song in het cd-boekje geïllustreerd is door een zwart-wittekening van Ron Bossens, is Swerts' tweede plaat een soort *Gesamtkunstwerk*. Bij iedere track hoort een schilderij van Stijn Felix, waarop de artiesten die Swerts zijn inspiratie hebben bezorgd, worden afgebeeld in de kamer van een ziekenhuis. Telkens vloeit er zwarte gal uit hun lichaamsopeningen

Net als de songtitels ('Een verlangen naar ontroostbaarheid', 'Meer is er niet', 'De doden die nog levend zijn'...) geven die sinistere beelden aan dat Jan Swerts last heeft van een soort *mal du siècle*, al hoedt hij zich voor al te veel pathos en dramatiek. De arrangementen zijn nog grondiger uitgewerkt en houden het midden tussen postrock en hedendaagse kamermuziek. De repetitieve songstructuren lijken echter volledig buiten de tijd te staan.

Swerts is al jaren een groot liefhebber van horrorfilms, type *City of the Living Dead* van Lucio

Fulci of *Dawn of the Dead* van George Romero, en postapocalyptische romans zoals *The Stand* van Stephen King of *The Road* van Cormac McCarthy. Om de een of andere reden vindt hij de gedachte van een ontmenselijkte planeet bijzonder rustgevend. De zombies uit zijn favoriete B-films geven namelijk aan hoe genadeloos mensen met elkaar omgaan, zodra het vernislaagje dat "beschaving" heet wordt weggekrabd. Jan Swerts wil weg van het autobiografische en neemt zich voor een soundtrack te verzinnen bij het einde van de wereld. Ironisch genoeg heeft hij op dat moment nog niet in de gaten dat het einde van *zijn* wereld voor de deur staat.

De plaat *Schaduwland* – de titel is ontleend aan de song 'The Sire of Sorrow (Job's Sad Song)' van Joni Mitchell – wordt het verslag van een *annus horribilis*, waarin alle zekerheden kantelen en Swerts' bestaan overhoop wordt gehaald. Bij zijn zoontje worden zware neurologische aandoeningen vastgesteld, waaronder autisme en het syndroom van Gilles de la Tourette. Zelf lijdt de componist aan asperger, wat hem bijzonder gevoelig maakt voor drukte, chaos, storende geluiden en verandering van routine.

Vader en zoon vertonen dus symptomen die incompatibel blijken te zijn. Gevolg: Swerts' leven stort als een kaartenhuisje in elkaar en een scheiding van zijn gezin is onafwendbaar. Voor hij er erg in heeft, speelt de artiest de hoofdrol in zijn eigen nachtmerrie.

Lange tijd is muziek het enige waar hij nog enige levenskracht uit weet te putten. *Schaduwland*, verschenen in 2016, is het product van een dodemansrit op een emotionele roetsjbaan. De plaat vormt de neerslag van pijnlijk rouwproces. Het is een suite waarin Jan Swerts de opeenvolgende fases van zijn lijdensweg – ontkenning, woede, vluchtgedrag, depressie en aanvaarding – verklankt, in de hoop zijn innerlijke demonen te bezweren. De artiest zingt op de kwetsbare manier die hem eigen is over de vragen en twijfels die hem kwelen. Dat de dood van zijn moeder samenvalt met zijn andere trauma's, maakt zijn radeloosheid nog groter, maar uiteindelijk helpt de muziek hem om de gebeurtenissen een bevattelijke structuur te geven.

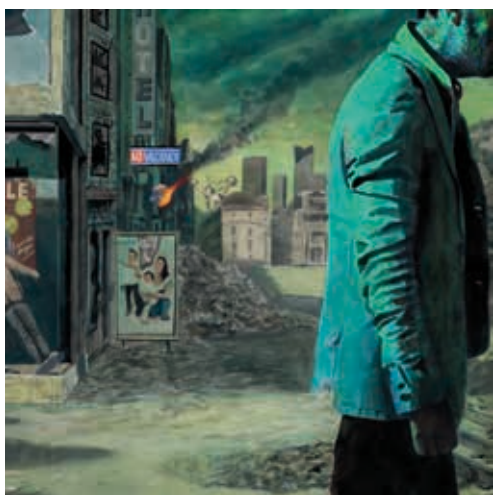
Schaduwland is een werk waarop Swerts alles achterstevoren aanpakt. Hij bouwt niet naar een climax, maar doet precies het omgekeerde. De plaat zet druk en chaotisch in, om geleidelijk naar een rustpunt te evolueren. Zelf spreekt Jan Swerts van “één langerekt decrescendo”. De wereld van de protagonist sterft iedere dag een beetje verder af, waarbij de duisternis langzaam maar zeker het

licht verdringt. De instrumentaties worden soberder, de arrangementen kleiner. Ook de songtitels – in het Nederlands vertaalde citaten uit zombiefilms – ogen korter en korter naarmate de cd vordert. De veertiende en laatste track, meteen de meest minimalistische, moet het zelfs helemaal zónder titel stellen.

Op het podium heeft Jan Swerts zich nooit erg lekker gevoeld. Voor hem is het een vreemde biotoop. Hij voelt er weinig voor zijn intiemste gedachten met anderen te delen, vreest dat de ziel uit zijn werk zal verdwijnen zodra hij het te vaak reproduceert. Bovendien is hij van nature een perfectionist, die moeilijk kan aanvaarden dat hij omstandigheden waarin zijn concert plaatsvindt nooit helemaal onder controle zal hebben. Fouten kunnen niet gecorrigeerd worden en zijn dus onherroepelijk. In die zin is *Schaduwland* een les in loslaten geworden. Voor het eerst maakt hij nu, naast piano, strijkers en blazers, gebruik van elektrische gitaren, synthesizers en drums, zodat de emotionele aardbeving die zijn leven door elkaar heeft geschud, alnog bevrijdend werkt. “Dissonantie is niet langer taboe”, stelt Swerts zelf vast. “De muziek mag al eens ontsproten en kraken.”

DIRK STEENHAUT

www.janswerts.be

De hoed van *Schaduwland* van Jan Swerts, geschilderd door Stijn Felix.